

P R Z E G L Ą D Z A C H O D N I O P O M O R S K I
ROCZNIK XXXI (LX) ROK 2016 ZESZYT 2

S T U D I A I R O Z P R A W Y

MICHAŁ SUSZCZEWICZ*

**PRZEMIANY MIGRACYJNE I DEMOGRAFICZNE NOWEGO MIASTA
NA PRZEŁOMIE XX I XXI WIEKU – PRZYKŁAD BORNEGO SULINOWA**

Słowa kluczowe: migracje, struktura wieku, Borne Sulinowo, osiedle powojkowe
Keywords: migrations, age structure, Borne Sulinowo, a settlement left by the army

Celem artykułu jest ukazanie przemian demograficznych i społecznych Bornego Sulinowa w okresie minionych dwóch dekad. Ukazano w nim problem kształtowania się społeczności w specyficznych warunkach miejscowości rekonstruowanej na bazie pozostawionej przez wojska radzieckie infrastruktury. Przeanalizowano między innymi wahania liczby ludności, strukturę wieku oraz płci, kierunki i natężenie migracji.

Artykuł podzielono na kilka części. W pierwszej z nich ukazano historię Bornego Sulinowa, jego przemiany funkcjonalne postępujące aż do lat 90. XX wieku. Następnie przedstawiono strukturę demograficzną społeczeństwa oraz natężenie i kierunki migracji. Ta ostatnia kwestia została rozdzielona na migrację lokalną oraz krajową i zagraniczną. Wszystkie dane zostały ujednolicone na dzień 31.12.2010 roku.

* mgr Michał Suszczewicz, Uniwersytet Wrocławski, Wydział Nauk o Ziemi i Kształtowania Środowiska, e-mail: michal.suszczewicz@uwr.edu.pl.

Wprowadzenie

Borne Sulinowo jest jednym z najmłodszych miast powstałych w Polsce na przestrzeni ostatnich 20 lat. Prawa miejskie zostały nadane miejscowości przez Radę Ministrów dnia 15 września 1993 roku¹. Miasto to jest osiedlem nietypowym ze względu na unikatową genezę, specyficzny układ przestrzenny oraz, co najważniejsze, strukturę społeczności, która ukształtowała się w ciągu ostatnich dwóch dekad. Cechą, która wyraźnie wyróżnia je od innych miejscowości, które niedawno uzyskały prawa miejskie, jest intensywny proces migracji, trwający nieustannie od chwili otwarcia miasta dla osób cywilnych. Głównym celem artykułu jest ukazanie obecnych i poprzednich struktur wiekowych społeczności Bornego Sulinowa, jego charakterystycznych cech demograficznych oraz kierunków migracji mieszkańców.

Dane, które wykorzystano w analizie, pochodzą z zasobów Urzędu Stanu Cywilnego Urzędu Miasta i Gminy Borne Sulinowo. Podczas przygotowania artykułu autor korzystał również z zasobów baz danych statystyki publicznej, opublikowanej w Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego. Opracowane materiały dotyczą społeczności Bornego Sulinowa, zamieszkującej miejscowość w dniu 31 grudnia 2010 roku. W analizie porównawczej struktury wiekowej mieszkańców wybrano okresy 5-letnie od 1995 do 2013 roku oraz statystyki związane z udziałem ekonomicznych grup wiekowych (okres przedprodukcyjny – 0–17 lat, produkcyjny – 18–60/65 lat oraz poprodukcyjny – powyżej 60/65 lat).

Historia miejscowości

Miejscowość wraz z okolicą dzieliła losy historyczne Pomorza Zachodniego. Tereny otaczające Borne Sulinowo znajdowały się pod zarządem książąt zachodniopomorskich, później margrabiów brandenburskich oraz królów szwedzkich. Ścierały się tutaj interesy Polski, Brandenburgii (Prus) oraz Szwecji, a do 1945 roku teren ten znajdował się w granicach Niemiec.

W miejscu obecnego Bornego Sulinowa pierwotnie istniała wieś o nazwie Lipka (niem. Linde). Ta niewielka miejscowość, która na przełomie XIX i XX

¹ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 15 września 1993 r. w sprawie nadania niektórym miejscowościom statusu miast (Dz.U. nr 86, poz. 400).

wieku zasiedlona była przez zaledwie 112 mieszkańców², była jedną ze spokojnych wsi położonych w okolicy pomorskich jezior. Dopiero działania inwestycyjne władz III Rzeszy w latach 30. XX wieku doprowadziły do znaczących zmian w osadnictwie, a zarazem w gospodarce regionu. Na terenie położonym kilkanaście kilometrów na południowy wschód od Linde ulokowano duży poligon wojsk lądowych. W jego północnej części, w granicach wyżej wspomnianej wsi, rozpoczęto rozbudowę garnizonu wojskowego, składającego się z kilkudziesięciu budynków koszarowych dla żołnierzy i oficerów, budynków o charakterze socjalnym, rozrywkowym oraz militarnym. Wszystkie zostały wybudowane w podobnym stylu, który stosowano w innych tego typu obiektach, lokowanych w różnych częściach ówczesnej Rzeszy. Na południe od poligonu powstał drugi, podobny garnizon, o nazwie Westfalenhof. Całość kompleksu garnizonowo-poligonowego nosiła miano Groß Born, od nazwy (obecnie nieistniejącej) wsi znajdującej się pośrodku poligonu, w połowie drogi pomiędzy dwoma garnizonami.

W ramach przygotowań do zagospodarowania terenu przeznaczonego na cele wojskowe zlikwidowano i wysiedlono mieszkańców kilku wsi znajdujących się w zasięgu tworzonego poligonu. Niektóre zabudowania, jak miało to miejsce we wsi Linde, pozostawiono, lecz dokonano przesiedlenia dotychczas mieszkającej tam ludności. Odtąd w obu garnizonach mieli mieszkać żołnierze przygotowujący się do walk w II wojnie światowej.

W czasie działań wojennych kompleks zabudowań nie został zniszczony, pomimo bliskości umocnień Wału Pomorskiego, o którego zdobycie toczono zacięłą walkę. Garnizony szybko zajęli Rosjanie, którzy zagospodarowali całość jako jedną z baz wojsk lądowych Armii Czerwonej w północnych i zachodnich częściach Polski³. Żołnierze radzieccy stacjonowali w kilkunastu miejscowościach w Polsce aż do początku lat 90. XX wieku, kiedy to, w ramach porozumień międzynarodowych pomiędzy Polską a Rosją, podjęto decyzję o ich przemieszczeniu. Ostatni żołnierze rosyjscy opuścili miasto w październiku 1992 roku⁴. Przez kilka miesięcy budynków doglądali żołnierze Wojska Polskiego, po czym,

² Gemeindeverzeichnis Deutschland 1900, <http://www.gemeindeverzeichnis.de/gem1900/gem1900.htm> pomern/neustettin.htm (widniejące jako Linde bei Groß Zacharin – Lipka pod Dużymi Starowicami).

³ A. Moniak, *Integracja i tożsamość lokalna jako uwarunkowania wsparcia społecznego*, w: *Wybrane zagadnienia profilaktyki resocjalizacji społecznej w kontekście „pedagogiki nadziei”*, red. S. Dec, P. Frąckowiak, M. Szykut, Środa Wielkopolska 2013, s. 103.

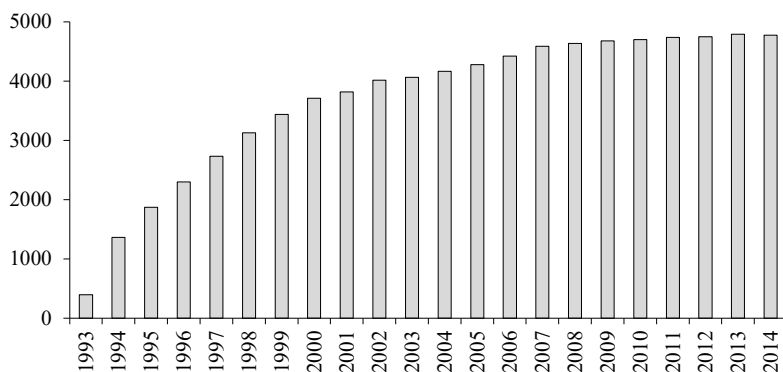
⁴ Tamże, s. 104.

w połowie kolejnego roku, uroczyście otwarto miasto dla osób cywilnych z całego kraju.

We wrześniu 1993 roku Rada Ministrów ustanowiła status miejski dla Bornego Sulinowa. Od tego momentu miejscowość formalnie stała się miastem. Jednak początkowo nie było w nim żadnych punktów usługowych, a administracja pozostawała w znajdującym się kilkanaście kilometrów dalej Silnowie. Pozostałe struktury miejskiego życia również dopiero się kształtowały. Zagospodarowanie i zasiedlanie Bornego Sulinowa realizowano stopniowo. Jako pierwsze zostały zaadaptowane bloki, gdyż budynki te pozostały w stosunkowo dobrym stanie, pozwalającym na to, aby od razu wprowadzili się do nich mieszkańcy. Kolejnymi były budynki koszarowe, przystosowywane do zamieszkania, obiekty usługowe oraz administracyjne.

Przemiany strukturalne społeczności Bornego Sulinowa w latach 1993–2014 – zarys ogólny

Pierwsi mieszkańcy Bornego Sulinowa przybyli do miasta w chwili otwarcia garnizonu dla osób cywilnych, czyli jesienią 1993 roku. Były to zarówno osoby z okolicznych miejscowości, jak i migranci z bardziej oddalonych województw (m.in. z ówczesnego woj. katowickiego). To spowodowało, że już pod koniec tego samego roku w mieście na stałe mieszkało prawie 400 osób.

Rysunek 1. Liczba ludności w Borne Sulinowie w latach 1993–2014 (dane do VI 2014)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UMiG Borne Sulinowo.

Największy przyrost procentowy liczby mieszkańców, w porównaniu rok do roku, Borne Sulinowo osiągało w początkowych latach swego istnienia. Warto zauważyć, że od 1993 roku aż do chwili obecnej ogólna liczba mieszkańców stale wzrasta (rys. 1). W latach 1994–2000 notowano najwyższe przyrosty liczby ludności, które osiągały nawet kilkudziesięcioprocentowe wartości. Jednak z każdym kolejnym rokiem tempo wzrostu słabło. Pod koniec 2013 roku wzrost liczby mieszkańców wyniósł już tylko niecały 1%, a w ciągu pierwszego półroczu roku 2014 odnotowano jego pierwszy w historii spadek. Wiązało się to m.in. z malejącą podażą mieszkań, ale i trudnymi warunkami życia w mieście. Dodatkowymi ograniczeniami kształtującymi migracje były rosnące ceny mieszkań oraz specyfika gospodarcza regionu i samego miasta, w którym znalezienie pracy jest bardzo trudne⁵. Znacznie ogranicza to migrację młodych ludzi i powoduje exodus obecnych mieszkańców. Poza tym, rzeczywiste oszacowanie ruchu migracyjnego utrudnia także brak meldunku wśród wielu osób zamieszkujących Borne Sulinowo.

Analizując udział poszczególnych płci w strukturze demograficznej miasta w okresie ostatnich 20 lat, należy stwierdzić, że do 1996 roku notowano przewagę ogólnej liczby mężczyzn nad liczbą kobiet. Nieprzerwanie od 1996 roku wskaźnik feminizacji osiąga wartości wyższe niż 100, a w połowie 2014 roku wyniósł już 116 kobiet przypadających na 100 mężczyzn. Związane jest to m.in. ze strukturą płci i problemem nadumieralności mężczyzn, przez co, w Bornem Sulinowie, podobnie jak w całym kraju, dominują kobiety. W ramach porównania liczby osób w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym, różnica pomiędzy liczbą kobiet i mężczyzn jest niewielka, co jest zauważalne od samego początku istnienia miasta. Całkowicie odmiennie wygląda sytuacja w przypadku osób w wieku poprodukcyjnym. Zarówno pierwsze statystyki dotyczące miejscowości, jak i te obejmujące czas po uchwaleniu praw miejskich w Bornem Sulinowie w 1993 roku, ukazują, że miasto zamieszkuje więcej kobiet powyżej 60. roku życia niż mężczyzn w wieku powyżej 65 lat. W połowie 2014 roku w tej grupie wiekowej wskaźnik feminizacji wyniósł już 174 kobiety na 100 mężczyzn, ale stan ten jest porównywalny ze statystykami wojewódzkimi⁶.

⁵ M. Kłoskiewicz i in., *Stara bieda w nowym mieście? Przypadek gminy Borne Sulinowo*, w: M. Popow i in., *Oblicza biedy we współczesnej Polsce*, Gdańsk 2011, s. 219–228.

⁶ R. Wronkowska, *Ludność, ruch naturalny i migracje w województwie zachodniopomorskim w 2013 r.*, Szczecin 2013, s. 18.

Udział poszczególnych ekonomicznych grup wieku w strukturze wiekowej miasta różni się nieco od statystyk krajowych czy regionalnych. W początkowych latach istnienia miasta zanotowano znacznie wyższy udział osób w wieku przedprodukcyjnym, przy jednoczesnym dość niskim udziale osób w wieku powyżej 60/65. roku życia. Jednak z biegiem lat zmieniała się struktura wiekowa mieszkańców i od 1994 roku notuje się ciągły spadek udziału osób w wieku przedprodukcyjnym. We wspomnianym wyżej roku udział najmłodszej grupy wieku wynosił ponad 35% ogółu mieszkańców, ale z każdym kolejnym rokiem udział ten był coraz niższy. Obecnie wynosi już tylko niewiele ponad 18% ogółu mieszkańców⁷. Spadek ten związany jest zarówno z demograficzną sytuacją kraju, jak i ze statusem materialnym rodzin w mieście.

Kolejną ekonomiczną grupę stanowią osoby będące w wieku produkcyjnym i ich udział w strukturze wiekowej Bornego Sulinowa jest nieco niższy, porównując do adekwatnego w regionie czy kraju. Utrzymywał się przez cały okres istnienia miasta na stałym poziomie oscylującym w granicach 58–59%. Był to wynik początkowo zbliżony, lecz w miarę upływu czasu o kilka procent niższy w porównaniu do statystyk powiatowych, wojewódzkich czy krajowych, osiągających w tej grupie udział w granicach 65%⁸. W badanym okresie bezwzględna liczba osób tej grupy, porównywana rok do roku, wzrastała i jedynie w 2012 roku była niższa o 0,11% od notowanej rok wcześniej. W najnowszych danych, obejmujących okres pierwszego półrocza 2014 roku, notuje się ponowny wzrost liczby osób z tej grupy wiekowej wynoszący ponad 6%⁹.

Ostatnia z ekonomicznych grup wiekowych jest jednocześnie najciekawszą spośród zamieszkujących Borne Sulinowo. Osoby w wieku poprodukcyjnym miały początkowo śladowy udział w strukturze wiekowej miasta. Poziom równy 10% udziału w ogólnej liczbie mieszkańców grupa ta uzyskała dopiero w 1999 roku, a od 1995 roku jest grupą najszybciej zwiększającą swój udział wśród wszystkich ekonomicznych grup wieku wyróżnionych w Bornem Sulinowie. To głównie dzięki znacznemu napływowi osób starszych miasto zwiększało liczbę ludności. Od 2011 roku osoby w wieku poprodukcyjnym mają większy udział w ogólnej liczbie mieszkańców niż osoby włączające się wiekiem do grupy

⁷ Dane urzędowe (Urząd Miasta i Gminy Borne Sulinowo) z czerwca 2014 r.

⁸ R. Wronkowska, *Ludność, ruch...*, s. 19.

⁹ Przy stagnacji wzrostu udziału tej grupy wieku w latach 2012–2013.

przedprodukcyjnej. Obecnie¹⁰ różnica procentowa pomiędzy udziałami obu tych grup wynosi już 5%. Udział tej grupy, wynoszący obecnie ponad 23%, jest znacząco wyższy niż w statystykach regionalnych (dla powiatu – 17,5%, województwa – 17,9%) czy nawet krajowych (dla Polski 18,4%). Wyraźnie odzwierciedla się to w rozwoju całorocznych usług czy rozwoju miejscowej przedsiębiorczości. Elementem, który może utrudniać swobodne życie tej grupy w Bornem Sulinowie, jest dość nikły rozwój usług związanych z obsługą ludności starszej, brak ogólnego szpitala¹¹.

Prócz stałych mieszkańców w Bornem Sulinowie funkcjonuje również niewielka grupa osób zameldowanych na czas określony. Udział poszczególnych ekonomicznych grup wiekowych jest zbliżony do statystyk stałych mieszkańców. Liczba osób zameldowanych na czas określony w całej społeczności miasta wynosi niecałe 7% ogółu mieszkańców. Wahania liczby osób, zaliczających się do tej grupy, są niewielkie, ponieważ sięgają zaledwie od kilkunastu do kilkudziesięciu osób.

Proces migracji w Bornem Sulinowie – opis ogólny

Opracowanie, które jako jedno z pierwszych ukazywało początkowe procesy migracyjne związane z Bornem Sulinowem, zostało opublikowane w połowie lat 90. XX wieku, gdy osadnictwo w mieście było dopiero w początkowym okresie rozwoju¹². W niektórych publikacjach powoływano się na badania prowadzone na terenie miasta przez studentów i pracowników Uniwersytetu Śląskiego, pod przewodnictwem dra hab. prof. UŚ Tomasza Nawrockiego, które ukazywały jedynie reprezentatywne informacje dotyczące ogólnej struktury wieku mieszkańców i ich pochodzenia¹³.

Przedstawione poniżej dane dotyczą całej żyjącej społeczności Bornego Sulinowa, zamieszkałej na jego terenie dnia 31 grudnia 2010 roku. Według danych Urzędu Miasta i Gminy Borne Sulinowo, liczba osób zameldowanych w mieście

¹⁰ Stan na VI 2014.

¹¹ W Bornem Sulinowie zlokalizowano ośrodek leczenia osób z chorobą stwardnienia rozsianego, który posiada również oddziały ogólnomedyczne.

¹² K. Małachowski, D. Szymańska, *Borne Sulinowo u progu swojego rozwoju*, „Czasopismo Geograficzne”, 66, 1995, 1, s. 61–68.

¹³ T. Madej, T. Nawrocki, *Borne Sulinowo – miasto, którego nie było*, w: *Problemy społeczne w okresie transformacji ustrojowej*, red. T. Michalczyk, T. Kamiński, W.W. Skarbek, Piotrków Trybunalski 2004, s. 217.

w tym okresie przekraczała 4 tys. Oprócz nich w Bornem Sulinowie mieszkało również prawie 300 osób zameldowanych na czas określony.

Tabela 1. Struktura pochodzenia migrantów według województw
(stan na koniec 2010 r.)

Województwo	Osoby pochodzące z tego województwa	Udział osób migrujących z ogółu mieszkańców (%)	Udział osób migrujących z ogółu mieszkańców pochodzących z miast (%)	Udział osób migrujących z ogółu mieszkańców pochodzących ze wsi (%)
Dolnośląskie	283	6,8	85,9	14,1
Kujawsko-pomorskie	64	1,5	65,6	34,4
Lubelskie	40	1,0	27,5	72,5
Lubuskie	62	1,5	67,7	32,3
Łódzkie	79	1,9	77,2	22,8
Małopolskie	27	0,7	51,9	48,1
Mazowieckie	127	3,1	78,0	22,0
Opolskie	21	0,5	85,7	14,3
Podkarpackie	24	0,6	20,8	79,2
Podlaskie	12	0,3	66,7	33,3
Pomorskie	219	5,3	76,7	23,3
Śląskie	308	7,4	93,8	6,2
Świętokrzyskie	13	0,3	46,2	53,8
Warmińsko-mazurskie	56	1,4	46,4	53,6
Wielkopolskie	244	5,9	51,2	48,8
Zachodniopomorskie	2502	60,4	58,7	41,3
Zagranica	61	1,5	–	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UMiG Borne Sulinowo.

W podziale migrantów na pochodzenie według województwa można założyć, że do Bornego Sulinowa przybyły osoby ze wszystkich obecnych województw. Z danych przedstawionych w tabeli jasno wynika, że w decyzjach migracyjnych korelacja przestrzenna jest wyraźnie zauważalna. Wyliczony współczynnik korelacji liniowej Pearsona pomiędzy odległością miejscowości od Bornego Sulinowa a liczbą osób do niego migrujących, dla wsi i miast jest słaby ($r = -0,20$ dla miast, $r = 0,21$ dla wsi). Jednak pomimo bardzo słabej siły korelacji można zauważyć, że migracje lokalne odgrywały większą rolę od krajowych i międzynarodowych. Wysokość współczynnika korelacji jest ograniczona przez dość znaczną grupę osób pochodzących z dużych miast wojewódzkich oraz aglomeracji śląskiej (tab. 1).

Najliczniejszą grupą, która zamieszkuje miasto, są osoby pochodzące z terenu obecnego województwa zachodniopomorskiego i stanowią ponad 60% mieszkańców miasta. Dodatkowo warto zauważyć, że migranci pochodzący z trzech najbliższych gminie Borne Sulinowo powiatów: szczecineckiego, drawskiego (woj. zachodniopomorskie) oraz złotowskiego (woj. wielkopolskie) stanowią 1/3 wszystkich mieszkańców miasta.

Migracje do Bornego Sulinowa – wymiar lokalny

Kolejny rozdział poświęcony jest procesowi migracji do Bornego Sulinowa, zachodzącej lokalnie, wewnątrz granic administracyjnych trzech okolicznych powiatów¹⁴. Proces ten ma charakter *stricte* lokalny, ponieważ najodleglejsze miejscowości pochodzenia migrantów dzieli od miasta zaledwie kilkadziesiąt kilometrów. Największe znaczenie spośród analizowanych powiatów ma powiat szczecinecki, w którego granicach administracyjnych znajduje się Borne Sulinowo. Wysokie natężenie migracji osób pochodzących z okolicy wiąże się zarówno z bezpośrednim sąsiedztwem miasta, szybkością obiegu informacji o dużej podaży mieszkań, jak i porównywalnym, dobrym dojazdem z nowego miejsca zamieszkania do pracy. Możliwość osiedlenia się w Bornem Sulinowie dla wielu osób pochodzących z okolicznych wiosek było swego rodzaju nobilitacją¹⁵ i przyczyniło się do wzrostu poziomu dotychczasowych warunków mieszkalnych. Z drugiej strony, największy w tej grupie udział osób, które przeprowadziły się ze Szczecinka może sugerować, że osoby te kupiły tańsze mieszkania ze względu na cichą i spokojną okolicę, niższe opłaty bądź w celu późniejszego ich odsprzedania po wyższej cenie.

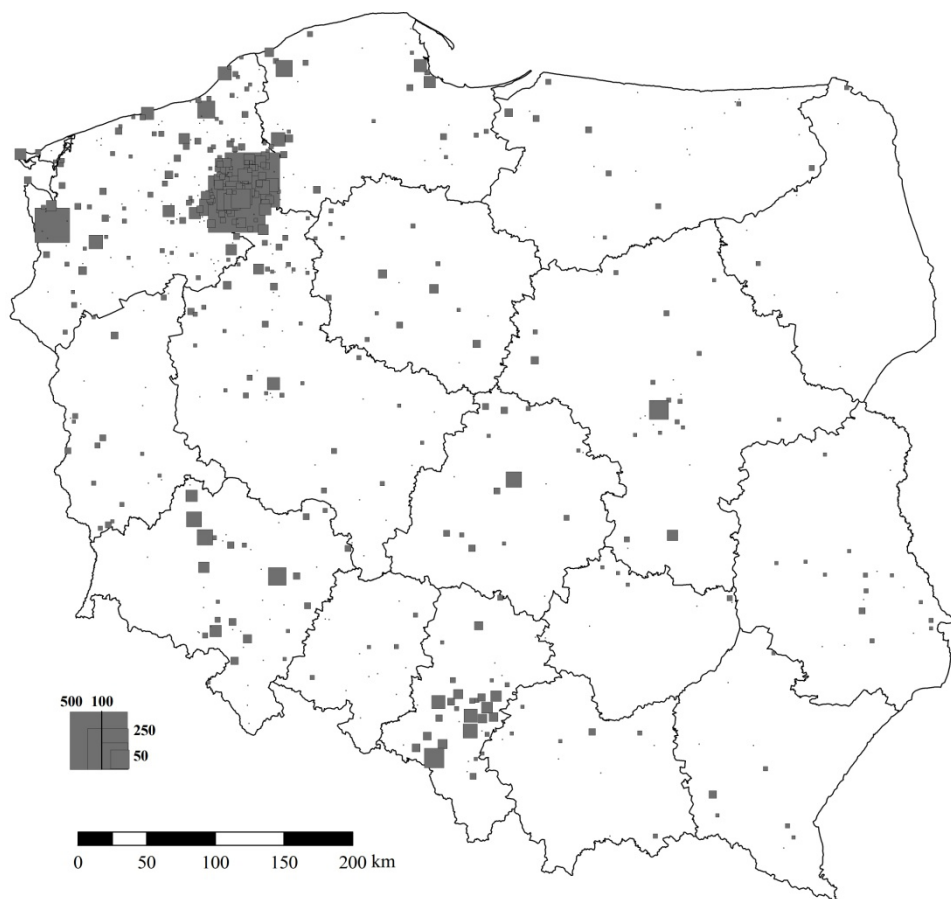
Z migracjami lokalnymi wiąże się jeszcze jedna kwestia, a mianowicie rozkład przestrzenny strumienia migrantów z okolicznych miejscowości. Dość ściśle powiązany jest on z aktualną siecią drogową oraz połączeniami komunikacyjnymi prowadzącymi do miasta. Ukazuje to, że migracje były generowane głównie wzdłuż pasa miejscowości na linii Szczecinek–Czaplinek. Od południa miasto otaczają duże kompleksy leśno-wrzosowiskowe, przez co dostępność do miejscowości z tego rejonu jest utrudniona. Dodatkowo nie kursuje tam żadna planowo zarządzana komunikacja publiczna czy prywatna, więc możliwości przejazdu

¹⁴ Powiatów szczecineckiego oraz drawskiego w województwie zachodniopomorskim oraz złotowskiego w województwie wielkopolskim.

¹⁵ Z mieszkańców wsi na mieszkańców miasta.

do miasta dla osób, które nie posiadają samochodu, są znacząco ograniczone. Prawdopodobnie z tego powodu, znajdujące się na południowym krańcu gminy Kłomino, pomimo dużego potencjału mieszkaniowego, nie zostało ostatecznie zasiedlone. Taka sytuacja spowodowała geograficzną asymetryczność lokalnego procesu migracji do Bornego Sulinowa na korzyść miejscowości i miast znajdujących się w północnej części badanego regionu.

Migracje – wymiar krajowy i zagraniczny

Rysunek 2. Rozkład przestrzenny migracji osób do Bornego Sulinowa
(dane na 31.12.2010 r.)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych UMiG Borne Sulinowo.

Borne Sulinowo, pomimo swojego peryferyjnego położenia w sieci osadniczej kraju, przyciągnęło również wiele osób spoza najbliższego regionu (rys. 2). Osoby te stanowią niejako odrębną społeczność, różniącą się od miejscowej ludności wieloma cechami. Odróżnia je m.in. status materialny, tradycje oraz, co jest dość ważne, wiek. W artykule dotyczącym społeczności miasta Andrzej Moniak dzieli migrantów na cztery odrębne, posiadające własne charakterystyki, grupy osób. Są to mianowicie: młodzi ludzie w wieku produkcyjnym, emeryci i renciści, osoby po tzw. przejściach oraz ludność z okolicznych wsi¹⁶. Autor, badając społeczeństwo Bornego Sulinowa, ocenił je ogólnie jako byłych mieszkańców dużych i średnich miast.

Najliczniej reprezentowanym przez mieszkańców Bornego Sulinowa województwem jest zachodniopomorskie. Pomimo dużego udziału osób z pobliskich miejscowości, nadal znacząca jest grupa osób pochodząca z innych części województwa. Województwo to jest reprezentowane głównie przez mieszkańców miast (tab. 1), ale zazwyczaj miast małych i średnich. Udział dawnych mieszkańców dużych miast z tego województwa w ogólnej liczbie mieszkańców miasta wynosi nieco poniżej 15% i są to mieszkańcy przybyli ze Szczecina i Koszalina.

Migranci, pochodzący z pozostałej części kraju, reprezentują wszystkie województwa. Jednak natężenie liczby osób pochodzących z poszczególnych województw jest zróżnicowane przestrzennie. Region, z którego jest ich najwięcej (z wyłączeniem zachodniopomorskiego), to województwo śląskie. Pod koniec 2010 roku pochodziło stąd ponad 300 osób i byli to w większości mieszkańcy dużych miast aglomeracji górnośląskiej, którzy wykupili mieszkania w Bornem Sulinowie. Może mieć to związek z działaniami magistratu, który na Śląsku promował miasto i jego potencjał¹⁷. Ponad 60% migrantów z tego regionu ma powyżej 50 lat, a co trzecia osoba jest w wieku emerytalnym. Tylko nieliczni migranci pochodzili z obszarów wiejskich, które są położone głównie na przedmieściach miast górnośląskich. Grupa ta jest bardzo charakterystyczna ze względu na najwyższy odsetek osób mieszkających poza najbliższym regionem. To właśnie ci mieszkańcy, w poprzednich miejscach zamieszkania, byli związani z górnictwem, dlatego przez kilka lat w Bornem organizowano tradycyjne święto tego

¹⁶ A. Moniak, *Integracja i tożsamość...*, s. 108.

¹⁷ A. Woźniak, *Likwidacja górniczych oszczędności okazała się zupełnie nieopłacalna*, <http://ulinks.net/c1089> (dostęp 31.12.2014).

zawodu – Barbórkę¹⁸. Wydarzenie to nie przystawało do charakteru miasta ze względu na brak w okolicy jakiegokolwiek kopalni. Byli górnicy w Bornem Suliniowie pochodzą zarówno z miast Górnego Śląska, jak również z innych, obecnie aktywnych, rejonów górniczych Polski, takich jak Polkowice czy Lubin. Dużą grupę stanowią również osoby pochodzące z miast, które obecnie nie funkcjonują jako górnicze. Są to dawni mieszkańcy Wałbrzycha, Nowej Rudy czy Boguszo-wa-Gorców.

Liczba osób pochodzących z pozostałych regionów różnicuje się dość znacząco. Migranci z rejonu Polski Wschodniej przybyli głównie z obszarów wiejskich. Jedynie w przypadku województwa podlaskiego więcej jest osób pochodzących z miast, jednak nominalnie jest to niewielka różnica. Natomiast osoby pochodzące z centralnej i zachodniej części kraju to głównie mieszkańcy miast (tab. 1).

W Bornem Suliniowie, oprócz mieszkańców pochodzących z różnych regionów kraju, zamieszkuje kilkadziesiąt osób, które przybyły do miasta z zagranicy. W większości osoby te pochodzą z Kazachstanu, Ukrainy i Niemiec. W ogólnym spojrzeniu społeczność ta dzieli się na kilka grup o odmiennej charakterystyce. Pierwszą z nich są repatrianci, pochodzący z obszaru dawnego ZSRR. To osoby pochodzenia polskiego, które na mocy układów międzynarodowych przybyły do Polski, aby się osiedlić. W innych poradzieckich osiedlach, podobnych genezą do Bornego Suliniowa, następowały identyczne migracje osób zza wschodniej granicy. Miało to miejsce m.in. w Szczytnicy czy Świętoszowie (woj. dolnośląskie)¹⁹.

Kolejną grupą są osoby, które przybyły do Bornego Suliniowa zza zachodniej granicy kraju – z Niemiec czy Holandii. W grupie tej znajdują się ludzie, którzy wrócili do kraju po latach represji politycznych, mających miejsce w Polsce przed 1989 rokiem. Wśród jej członków są również osoby, które dawniej nie były związane z Polską. Są to mieszkańcy, którzy chcieli zainwestować swoje środki pieniężne w rozwój bazy hotelowej i gastronomicznej związanej z turystyką.

Ostatnią, najliczniej rozwijającą się grupą są dzieci, narodzone w ciągu ostatnich lat w rodzinach, które wcześniej wyemigrowały do pracy za granicę²⁰.

¹⁸ A. Moniak, *Integracja i tożsamość...*, s. 113.

¹⁹ S. Sobotka, *Zagospodarowanie i przemiany społeczno-gospodarcze w garnizonie porosyjskim w Szczytnicy*, „Czasopismo Geograficzne” 83, 2012, 1–2, s. 87.

²⁰ Głównie do Wielkiej Brytanii i Irlandii.

Wnioski

Proces zasiedlania, w przypadku Bornego Sulinowa, jest jednym z najważniejszych czynników powodujących rozwój gospodarczy i społeczny tej nowej, pod względem dostępności dla osób cywilnych, miejscowości. Jest to niezwykle ważne, gdyż polska społeczność miasta jeszcze ponad 20 lat temu w ogóle nie istniała. Po otwarciu bram miasta do Bornego Sulinowa zaczęli przybywać ludzie z różnych części kraju. Na siłę migracji wpływały różne czynniki, związane z podażą mieszkań, rozwojem rynku pracy, kondycją materialną przyszłych migrantów, a także zewnętrzną sytuacją demograficzną i gospodarczą regionu oraz kraju. Badania analityczne, które przeprowadzono w Bornem Sulinowie, ukazały różnorodność i wielokierunkowość migracji. Większość osób, które przybyły z najbliższych okolic, pojawiła się w mieście prawdopodobnie z powodu możliwości wykupienia mieszkań po niskiej cenie²¹. To, zwłaszcza młodym małżeństwom, które dotychczas mieszkaly na wsi i niejednokrotnie musiały dzielić stare ponemieckie domy ze starszymi pokoleniowo członkami swoich rodzin bądź wynajmować lokale od innych osób, stwarzało możliwość nobilitacji. Z kolei innym umożliwiło zmianę miejsca pobytu, na przykład osobom zamieszkującym duże aglomeracje. Czynniki kształtujące migracje społeczeństwa Bornego Sulinowa są różne – dla jednych ważna była chęć zamieszkania w cichej i spokojnej okolicy,²² dla innych – przeprowadzka była szansą na nowe mieszkanie i lepszy życiowy start²³. Wszystko to zostało „wtłoczone” w ramy osiedla powojkowego, położonego wśród jezior i lasów, charakteryzującego się niskim poziomem lokalnej przedsiębiorczości i problemami integracji społeczeństwa. Problemy te związane są z tym, że w granicach jednej miejscowości przebywają osoby pochodzące z różnych środowisk i regionów, posiadające odmienne światopoglądy i potrzeby. Może wpłynąć to na kruchość lokalnej tożsamości, trudność jej budowania ze względu na brak polskich wartości,²⁴ jak również na słabą współpracę w ramach inicjatyw lokalnych liderów. Problemy demograficzne i dynamiczne przemiany struktury wiekowej mieszkańców, wynikające z coraz silniejszej migracji osób starszych, mogą spowodować poważne perturbacje w dalszym rozwoju

²¹ T. Madej, T. Nawrocki, *Borne Sulinowo...*, s. 215.

²² Tamże.

²³ A. Moniak, *Integracja i tożsamość...*, s. 108.

²⁴ Garnizon powstał z inwestycji niemieckiej, a później był użytkowany przez wojska radzieckie, przez co nie ma odniesień do polskich tradycji czy historii.

miejsowości. Sytuację może pogorszyć fakt, że Borne Sulinowo, podobnie jak miejscowości nadmorskie, ma sezonowy charakter działalności gospodarczych. Migracje to bardzo ważny element badań miejscowości i osiedli pogarnizonowych. Dzięki nim można dowiedzieć się, jak istotna jest platforma kształtowania się społeczności lokalnych, których historia obejmuje zaledwie ostatnie kilkanaście lat. Na przykładzie Bornego Sulinowa można na żywo prześledzić unikatowy proces zasiedlania miasta, które pojawiło się nagle, bez wstępnych przygotowań.

Bibliografia

- Kłoskiewicz M. i in., *Stara bieda w nowym mieście? Przypadek gminy Borne Sulinowo*, w: M. Popow i in., *Oblicza biedy we współczesnej Polsce*, Gdańsk 2011, s. 215–234.
- Madej T., Nawrocki T., *Borne Sulinowo – miasto, którego nie było*, w: *Problemy społeczne w okresie transformacji ustrojowej*, red. T. Michalczyk, T. Kamiński, W.W. Skarbek, Piotrków Trybunalski 2004, s. 209–229.
- Małachowski K., Szymańska D., *Borne Sulinowo u progu swojego rozwoju*, „Czasopismo Geograficzne”, 66, 1995, 1, s. 61–68.
- Moniak A., *Integracja i tożsamość lokalna jako uwarunkowania wsparcia społecznego*, w: *Wybrane zagadnienia profilaktyki resocjalizacji społecznej w kontekście „pedagogiki nadziei”*, red. S. Dec, P. Frąckowiak, M. Szykut, Środa Wielkopolska 2013, s. 102–114.
- Sobotka S., *Zagospodarowanie i przemiany społeczno-gospodarcze w garnizonie poro-syjskim w Szczytnicy*, „Czasopismo Geograficzne” 83, 2012, 1–2, s. 81–91.

ABSTRAKT

Borne Sulinowo jest jednym z osiedli przekazanych stronie polskiej przez wojska radzieckie na początku lat 90. XX wieku. Jako jedyne uzyskało status miasta i stało się największym, pod względem ludnościowym, osiedlem poradzieckim na terenie Polski. Przez minione 20 lat zachodziło tu wiele zmian, związanych zarówno z rekonwersją, jak i dynamicznym przyrostem liczby ludności. To jedno z niewielu miast w województwie zachodniopomorskim, które od początku swego istnienia stale powiększa liczbę mieszkańców. Proces ten spowodowany jest wieloma czynnikami, wśród których bardzo istotna jest m.in. duża podaż tanich mieszkań. Potencjalnym problemem, który może pojawić się w Bornem Sulinowie, jest postępujące w dość szybkim tempie starzenie się struktury społecznej miasta, wynikające m.in. z silnego napływu osób starszych. Sytuacja ta

powoduje zmiany struktury demograficznej ludności, a zarazem możliwość przemian funkcji miasta, które w sezonie wakacyjnym przyjmuje wielu turystów. W przyszłości może to silnie oddziaływać na rozwój gospodarczy i strukturę osób migrujących do Bornego Sulinowa.

**MIGRATION AND DEMOGRAPHIC CHANGES OF A NEW TOWN
AT THE TURN OF 20TH AND 21ST CENTURIES EXEMPLIFIED
WITH BORNE SULINOWO**

ABSTRACT

Borne Sulinowo is one of the settlements that were made over by the Russian army to the Polish side at the beginning of the 1990s. It is the only one that achieved the status of town and has become the most populous settlement left by the Russian army in Poland. For 20 years it has undergone many changes resulting from its reconversion and from an increase of its population. It is one of the very few towns in the West Pomeranian Voivodeship whose population has been growing since its beginning. There are several reasons for that, among them a very important one has been a plentiful supply of cheap flats. A problem that might appear in Borne Sulinowo is a steady process of aging of its population, which – in turn – is caused – *inter alia* – by an inflow of elderly people. As a result, the demographic structure of the town keeps changing, and its function might change too. During the holiday season Borne Sulinowo is visited by many tourists; in future it might affect the economic growth of the town and the structure of its population.

